

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ В КОНТЕКСТА НА СТАТИСТИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Иванка Стефанова Янкова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Статистика и приложна математика“
e-mail: d010118203@uni-svishtov.bg

Резюме: Устойчивото развитие е неразделна част от общественото развитие и е във фокуса на интердисциплинарни изследвания през последните десетилетия. Едно от неговите измерения е социалната устойчивост, която е многообхватна категория и включва различни аспекти на социалното развитие. Целта на статията е да изясни в теоретичен план концепцията за социалната устойчивост и ролята и значението ѝ за общественото развитие. Направен е преглед на теоретични и нормативни постановки относно същността и обществената роля на социалната устойчивост и е обоснована необходимостта от статистическото изследване на социалните аспекти на устойчивото развитие. Представени са основните компоненти на социалната устойчивост и накратко е анализирано факторното им влияние за осъществяване на социално устойчиво развитие.

Ключови думи: социална устойчивост, социално включване, демографски промени, обществено здраве.

JEL: C10, O10, I1, I3.

THE CONCEPT OF SOCIAL SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF THE STATISTICAL SURVEY

Ivanka Stefanova Yankova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Department of Statistics and Applied Mathematics
e-mail: d010118203@uni-svishtov.bg

Abstract: Sustainable development has been an integral part of public development and the focus of interdisciplinary research in recent decades. One of its dimensions is social sustainability, which is a multi-scope category and includes various aspects of social development. The purpose of the article is to clarify theoretically the concept of social sustainability and its role and importance for public development. A review of theoretical and normative provisions on the nature and societal role of social sustainability has been carried out and the need for the statistical study of the social aspects of sustainable development has been justified. The main components of social sustainability have been presented and their factor influence for social sustainable development briefly analysed.

Key words: social sustainability, social inclusion, demographic changes, public health.

JEL: C10, O10, I1, I3.

Въведение

Проблематиката на устойчивото развитие, формирана през 80-те, но с реално разпространение през 90-те години на XX век, се превръща в нова

концепция поради глобалното ѝ значение като единно съчетание на цели, принципи и реализационни механизми в областта на екологията, икономиката и социалната сфера. Възникнало като идея за опазване на природните ресурси и като неразделна част от процеса на общественото развитие, устойчивото развитие разширява обхвата си след обсъждания на поредица световни научни и политически форуми (Skarp, 1972), по време на Генералната асамблея на ООН през 1987 г. чрез доклада „Нашето общо бъдеще“ (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 1987), на Конференцията на ООН за околната среда и развитието в Рио де Жанейро през 1992 г. (United Nations Conference on Environment and Development, 1992) и т.н. Устойчивото развитие вече се свързва не само с опазването на околната среда, но и с усилията за осигуряване на необходимите условия за здравословен и икономически осигурен живот на населението. Акцентира се върху проблемите на борбата с бедността с оглед засилване на социалното въздействие върху уязвимите групи от обществото. Така философията за устойчиво развитие става водеща в общественото развитие и се приема като „...философия в развитие на обществото, основана на интеграция на социалните, екологически и икономически аспекти при приемане на решения в практическата дейност, насочени към осигуряване на живота и труда на бъдещите поколения“ (Устойчиво развитие, 2008).

Най-значимият резултат от провеждането на Конференцията в Рио де Жанейро е разработената и приета програмата „Agenda 21“ (1992). Тя е план за действие на ООН с фокус върху всички области на въздействие на човека върху околната среда, който трябва да се реализира от национални и местни организации и правителства. Проблемите на устойчивото развитие и действията, които трябва да се предприемат за осъществяване на неговите цели, са представени в четири аспекта – социални, икономически, екологични и хуманни.

Социалните и икономическите аспекти се фокусират върху международното сътрудничество за ускоряване на устойчивото развитие в развиващите се страни, борбата с бедността, изменението на структурата на потреблението, здравеопазването, устойчивото развитие на населените места и др. *Екологичните аспекти* на устойчивото развитие се изразяват в запазването и рационалното използване на природните ресурси чрез прилагане на мерки срещу замърсяване на въздуха, съхраняване на биологичното разнообразие, развитие на селските райони и устойчиво селско стопанство и т.н. *Хуманното измерение* на устойчивото развитие се изразява в защита интересите на жените, децата и младежите, укрепване ролята на коренното население и на неправителствените организации.

Така социалните аспекти на устойчивото развитие или социалната устойчивост¹ стават водещи в обхвата на устойчивото развитие. Необходимостта от комплексна оценка на социалната устойчивост в количествено отношение налага използване на система от статистически показатели за нейното характеризиране. Приложението на статистическия подход при изследването на дадено явление изисква познаване на неговата качествената същност. Именно поради това изясняването на концепцията за социалната устойчивост в контекста на статистическото изследване определя *актуалността* на настоящата статия.

Обект на изследване е социалната устойчивост. **Предмет** на изследване е концепцията за социалната устойчивост в контекста на статистическото изследване. **Целта** на статията е да се изясни в теоретичен план концепцията за социалната устойчивост и нейните компоненти.

За реализиране на поставената цел авторът формулира следните задачи:

- разкриване на същността и обществената роля на социалната устойчивост;
- изясняване на теоретичните аспекти на концепцията за социалната устойчивост като база за нейното статистическо изследване;
- представяне на основните компоненти на социалната устойчивост и определяне на тяхната взаимна обусловеност.

1. Обществена роля на социалната устойчивост

Социалната устойчивост е концепция, чрез която развитието на обществото се разглежда като подход, създаващ пространство за социално равенство в локален и глобален план. По този начин би се постигнало уравнивяване на социалните сили с цел създаване на стабилно, жизнеспособно общество. До голяма степен в литературата няма общоприета формулировка за социалното измерение на устойчивото развитие или социалната устойчивост, тъй като липсва консенсус относно обхвата на това понятие. Предвид отличителния характер на социалната устойчивост и нейната свързаност с икономиката и околната среда, социалното измерение на устойчивото развитие не може да бъде изследвано със същия аналитичен инструментариум като екологичните и икономическите измерения (Lehtonen, 2004). Социалната устойчивост е най-слабо изследваният „стълб“ на устойчивото развитие, особено що се отнася до неговите аналитични и теоретични основи.

¹ В следващото изложение термините „социални аспекти“ или „социални измерения“ на устойчивото развитие“ и „социална устойчивост“ ще се използват като синоними – обстоятелство, което се е наложило в литературата по настоящата проблематика.

Концепцията за социална устойчивост произтича от идеята за устойчиво развитие и е тясно свързана с нея. Развитието може да бъде дефинирано по начин, приложим за всички общества през различните исторически периоди, като възходящо движение, характеризиращо се с по-големи нива на ефективност, производителност, сложност, напредък и т.н. (Jacobs & Asokan, 1999). В парадигмата на човешкото развитие околната среда и природните ресурси следва да представляват база за постигане на по-добър жизнен стандарт, тъй като развитието на икономиката и нарастването на доходите дават възможност за увеличаване на социалните разходи и в крайна сметка – за увеличаване на общественото благосъстояние.

Социалната устойчивост е един от аспектите на устойчивостта или устойчивото развитие. Наред с екологичната устойчивост, социалната устойчивост е идеята, бъдещите поколения да имат същия или по-голям достъп до социални ресурси като сегашното поколение („справедливост между поколенията“), докато същевременно трябва да има осигурен равен достъп до социални ресурси в рамките на текущото поколение („капитал вътре в поколенията“) (Zagonari, 2020). Критериите за социална устойчивост се свързват именно с осигуряване на социални ресурси, които включват създаване на условия за гарантиране на основните права на човека – граждански, политически, социални, икономически, т.е. да се гарантира възможността чрез предоставените условия човек да има възможност да задоволи основните си икономически и социални потребности. Социалното измерение на устойчивостта се основава на факта, че равенството и разбирането за взаимозависимостта на хората в рамките на общността са основната предпоставка за приемливо качество на живот като една от целите на устойчивото развитие.

Различните аспекти на социално устойчивото развитие често се разглеждат при социално отговорно инвестиране. Целта е осигуряване на социално-културни и духовни потребности на хората по справедлив начин. Всеки индивид има различни нужди и нуждите зависят от настоящото състояние на обществото (Асефа & Фростел, 2007). Може да се каже, че социалното развитие е едно от най-важните измерения на устойчивостта, тъй като цел на устойчивото развитие е околната среда, както обществената, така и естествената, да е по-добро място за хората.

2. Теоретичен преглед на концепцията за социалната устойчивост

Както отбелязахме, в литературата се срещат различни дефиниции за социалната устойчивост, като основната разлика е в обхвата на категорията „социално“.

Организацията *ADEC Innovations*, световен лидер в проектирането, разработването и предоставянето на иновативни решения и услуги в кри-

тични области на устойчивото развитие, предлага няколко дефиниции за социалната устойчивост (What-is-social-sustainability?, n.d.). *Социална устойчивост* е налице, когато формалните и неформалните процеси, системи, структури и взаимоотношенията активно подкрепят капацитета на настоящите и бъдещите поколения за създаването на жизнеспособни и социално устойчиви общности, които да осигурят високо качество на живот. *Социалната устойчивост* може да се разглежда и като процес на създаване на устойчиви териториални общности, насърчаващи благосъстоянието чрез проучване и удовлетворяване нуждите на местното население – изграждане на инфраструктура за подпомагане на социалния и културния живот, социални удобства, системи за ангажиране на гражданите и т.н. *Социалната устойчивост* намира израз и в способността на общността да развива процеси и да изгражда структури, които не само отговарят на нуждите на настоящите членове, но и създават възможности, бъдещите поколения да поддържат здрава общността.

М. Полезе и Р. Щрен (*Polese & Stren, 2000*) определят социалната устойчивост като развитие и/или растеж, т.е. процес, съвместим с хармоничното развитие на обществото, изграждане на среда, благоприятна за съвместимо съжителство на културно и социално разнообразни групи, насърчаване на социална интеграция, подобряване качеството на живот на населението.

Нобеловият лауреат Амартия Сен (*Sen, 1999*) дава няколко измерения за социално устойчиво развитие:

- *равенство*, което намира израз в предоставяне на справедливи възможности за всички членове на общността, особено за най-бедните и уязвими;
- *разнообразие* в контекста на толерантност към етнически, културни, расови и други различия между хората;
- *социална кохезия* чрез процеси, системи и структури, които да насърчават сближаването в общността за предоставяне на засилена подкрепа към уязвимите групи от населението;
- *качество на живот*, осигурено от общността и гарантиращо задоволяване на основните потребности на отделната личност и на всички членове на индивидуално, групово и общностно ниво от трудова заетост, здравеопазване, образование, жилища, безопасност;
- *демокрация и управление* чрез осигуряване на демократични процеси и отворени и отговорни управленски структури;
- *зрялост на отделната личност* чрез поемане на социална отговорност за последователен растеж и самоусъвършенстване.

Авторите Валанс, Перкинс и Диксън (*Vallance, Perkins & Dixon, 2011*) правят задълбочен преглед на еволюцията на концепцията за социалната устойчивост, като считат, че правилният подход е да се отчете приносът на социалната устойчивост за устойчивото развитие въобще. Те раз-

виват идеята за т.нар. „тристранна устойчивост“ – *устойчивост на развитието*, отговаряща на основните нужди, създаването на социален капитал, справедливост и т.н., *устойчивост по отношение на промените в поведението*, така че да се постигнат биофизични цели на околната среда и *устойчивост на поддръжката*, отнасяща се до запазването или промяната на социокултурните характеристики и начините, по които хората възприемат или се противопоставят на тези промени.

Д. Рид (Reed, 1997) твърди, че социалният компонент на устойчивостта включва въпроси на разпределението на капитала, предоставянето на социални услуги, равенството между половете, стабилизирането на населението с политическо участие и гласност.

Според П. Пенчев и Р. Пенчева (Пенчев & Пенчева, 2017) социално-устойчивото развитие представлява процес на преодоляване на съществени различия между доходите на най-богатите и крайно бедните групи от населението, създаване на нови работни места, усъвършенстване на разпределителната система, създаване на устойчиви населени места, повишаване на образователното равнище, подобряване на здравеопазването. Подобно е дефинирането на социалната устойчивост от Й. Великов (Великов, 2015). Тя се свързва с развитие, което допринася едновременно за подобряване физическото здраве на отделния индивид, от една страна, и повишаване социалните измерения на общественото здраве, от друга. Изграждането на механизми за устойчиво самоуправление на общността може да ограничи увеличаващото се социално неравенство и произтичащото от това нарастване на бедността и престъпността.

Прегледът на мненията относно обхвата на социалната устойчивост показва колко различен може да е обхватът на това понятие. Независимо от това, могат да се обособят *два подхода* при тълкуването му. От една страна, в тесен смисъл социалната устойчивост обхваща теми като бедност, социална справедливост, жизнеспособност, здравеопазване, образование, демография. От друга страна, в широк смисъл, тук могат да бъдат отнесени всички области на човешкото развитие – екологична, икономическа, социална, тъй като опазването на околната среда и икономическото развитие се намират във взаимодействие с всички области на социалната устойчивост.

В контекста на статистическото изследване на социалните аспекти на устойчивото развитие е необходимо да се направи преглед на целите на устойчивото развитие и системата от количествените индикатори за тяхната оценка, в частност на социалната устойчивост, с оглед конкретизиране на нейния обхват.

През 2015 г. Организацията на обединените нации приема „Програма за устойчиво развитие до 2030 г.“ (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015), в която са формулирани 17 глобални цели на устойчивото развитие, групирани в три раздела, за характеризира-

не на трите стълба на устойчивото развитие – икономическа устойчивост, социална устойчивост и екологична устойчивост. Въз основа на тази програма Евростат разработва система от показатели за оценка изпълнението на тези цели (Sustainable development indicators, n.d.). В България Националният статистически институт, съвместно с Евростат, разработва система от показатели за характеризиране на устойчивото развитие, която съдържа десет теми (Устойчиво развитие, н.д.). От своя страна те включват множество показатели за характеризиране на социално-икономическите, институционалните и екологичните страни на устойчивото развитие. Темите, характеризиращи аспектите или компонентите на социалната устойчивост, са:

- Тема 3. Социално включване;
- Тема 4. Демографски промени;
- Тема 5. Обществено здраве.

В резултат на направения преглед приемаме, че в по-нататъшното изследване тези аспекти ще бъдат приети като направления за анализ на социалната устойчивост.

3. Компоненти на социалната устойчивост

3.1. Социално включване

Социалното включване е жизненоважно за постигането на целите на устойчивото развитие, в т.ч. за социална устойчивост, за ограничаване на бедността и социалното изключване. *Световната банка* определя социалното включване като процес на подобряване на условията, при които отделната личност и/или групи от населението участват в обществения живот чрез усъвършенстване на способностите, увеличаване на възможностите и укрепване достойнството на хората в неравностойно положение въз основа на тяхната идентичност (Social Inclusion, n.d.). Социалното неравенството обикновено се основава на различията в доходите, възрастта, пола, расата, етническата принадлежност, религията и други подобни фактори. На индивидуално ниво негативните резултати включват загуба на доход, лошо образование, безработица. Социалното изключване по тези признаци ограничава достойнството на отделния индивид, сигурността и възможността за по-добър живот.

Така социалното включване се превръща във важен аспект за осигуряване на социална устойчивост, тъй като, ако не бъдат разгледани основните причини за социалното изключване и дискриминация, трудно биха се постигнали бързо намаляване на бедността и устойчив приобщаващ растеж. В този смисъл социалното приобщаване е процес с положителен икономически смисъл.

Борбата с бедността и материалните лишения са сред основните компоненти на социалното включване. От една страна, бедността и социалните условия в голяма степен се определят от общото социално-икономическо развитие на обществото. От друга страна, високите равнища на бедност, липсата на постоянна заетост, повишаване нивото на безработица и на домакинствата с продължително неработещи членове оказват отрицателно въздействие върху общото състояние на икономиката.

Нарастването на населението в риск от бедност и социално изключване е резултат и от влиянието на образованието, и по-точно ниското ниво на образование, което ограничава възможностите за развитие на човешкия капитал и неговата реализация в икономиката. Приобщаването на рисковите групи от населението към повишаване на образователното равнище от своя страна водят до нарастване на възможностите за заетост, получаване на доход и ограничаване на бедността.

Дефинициите за бедност и социално изключване, които дава Европейският съюз, са основополагащи в „Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г.“ (2013, стр. 5) – „...бедни са тези лица, семейства и групи, чиито ресурси (материални, културни и социални) са толкова ограничени, че ги изключват от минимално приемливия начин за живот в държавите – членки на Европейския съюз (ЕС), в които те живеят”. Социалното изключване се определя като „...процес, при който определени хора са изтласкани на ръба на обществото и са възпрепятствани от пълно участие в него поради своята бедност или поради липса на базови компетенции и възможности за учене през целия живот, или в резултат от дискриминация. Това ги отдалечава от възможността за работа, доходи и образование, както и до социални и общностни мрежи и дейности.”

В този смисъл социалното включване може да се разглежда като процес и като цел, защото, разработвайки мерки и механизми за тяхното реализиране за предотвратяване на социалното изключване, ще се реализира идеята за социалната устойчивост. В контекста на статистическото изследване въпросите за набирането на данни и разработването на показатели за оценка на начина на изключването, за проследяване на напредъка към социално включване, оценката на въздействието на предприетите мерки са важен въпрос, който поставя предизвикателства както пред международните органи, така и пред националната статистика. Отделни лица или групи от лица могат да бъдат изключени от различни области на обществения живот – социална, икономическа, политическа, гражданска и т.н. Така изборът на конкретни показатели невинаги може да обхване целия спектър от рискове за социално изключване, съответно възможности за включване. В България индикаторите, с които се характеризират процесите на социално включване, са свързани с оценка на бедността, неравенството на доходите, разликата в заплащането между половете, равнището на про-

дължителна безработица и състоянието на образователното равнище (чрез няколко показателя). Тези индикатори са сравними и съпоставими в европейски мащаб, което ги прави подходящи и за глобален мониторинг и анализ. (Социално включване)

3.2. Демографски промени

Демографските промени са отражение на всички демографски процеси, които протичат в дадено общество. Основните причини за тези трансформации са динамиката на броя на населението (в резултат на намаляване или нарастване на раждаемостта и на смъртността), промените във възрастовата структура на населението, репродуктивното поведение на обществото, миграционните процеси, урбанизацията, териториалното разпределение на населението и др.

Социалният прогрес се свързва с подобряване благосъстоянието на населението, което зависи от нарастването на производството, а този прираст от своя страна оказва натиск върху околната среда и опазването на всички природни ресурси. Така отделните компоненти на устойчивото развитие са взаимно обвързани и взаимозависими, като населението и неговата динамика се оказват решаващ фактор за устойчивостта.

В доклада на Фонда на ООН за населението (UNPF) „Population Matters for Sustainable Development“ (2012, pp. 1-32) се провежда дискусия и се прави послание към международната общност за възстановяване значимостта на динамиката на населението за устойчивото развитие поради negliжирането на тези въпроси през последните десетилетия. В доклада се обсъждат начините, по които демографските процеси оказват въздействие върху устойчивото развитие и се предлагат мерки за регулиране на тяхната интензивност.

В научната литературата въздействието на човешката дейност върху околната среда се представя като резултат от три основни детерминанти (Holdren, 1993), а именно: население, благосъстояние, технологии. Опазването на околната среда зависи от динамиката на населението, темповете на икономическия растеж и технологичното обновяване. Тази връзка отново поставя на централно място влиянието на демографските промени върху социалната устойчивост.

От своя страна демографските промени оказват различно влияние върху устойчивостта. В световен мащаб основен проблем е нарастването на населението, но в национален аспект множество държави се намират в демографска криза. Социалната устойчивост изисква подобряване на благосъстоянието на населението, ограничаване на бедността и социалното изключване, като същевременно това трябва да се осъществява при разумно използване на ограничените природни ресурси и опазване на околната среда. Намаляването на населението, от друга страна, далеч не е гаранция

за опазване на природните ресурси. Именно това съчетаване на отделните компоненти се оказва предизвикателство както пред международната общност, така и пред отделните държави при отчитане на националните им особености.

Друг основен въпрос на демографските промени като компонент на социалната устойчивост е нарушената възрастова структура на населението. Броят на населението в трудоспособна възраст директно оказва влияние върху развитието на икономиката и възможностите за растеж. Съотношението между лицата в подтрудоспособна възраст и лицата в надтрудоспособна възраст е фактор, който влияе върху обема на социалните разходи – за образование, за пенсионно осигуряване, за здравеопазване. Нарушената възрастова структура на населението води до изграждането на различни модели на производство и потребление, което се отразява на устойчивостта.

Миграционните процеси също са голям проблем и са вследствие търсене на трудова заетост, осигуряване на по-високи доходи и по-висок жизнен стандарт. Изграждането на подходяща социална инфраструктура създава благоприятни условия за живот и възпроизводство на населението и трудовите ресурси и може да ограничи процесите на урбанизация.

За оценка въздействието на демографските промени върху социалната устойчивост демографската информация трябва да бъде разработена по подходящ начин и формат, съвместими по време и място с останалите панели от социално-икономическа информация. В практиката на Националния статистически институт демографските промени се характеризират с няколко показатели за оценка на плодовитостта, демографското заместване, очакваната продължителност на живот, риска от изпадане в бедност на възрастното население и др. (Демографски промени).

3.3. Обществено здраве

Осигуряване на здравословен живот и насърчаване на благосъстоянието за всички хора на различни възрасти е една от целите на устойчивото развитие. С развитието на концепцията за социалната устойчивост здравното състояние на населението и здравеопазването се превръщат в основен неин компонент. Признавайки взаимозависимостта на здравето и устойчивото развитие, в Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015) се прави всеобхватен план за взаимодействие между хората, околната среда и благополучието с оглед премахване на неравенството в различни области на социално-икономическия живот, които са в основата на влошените резултати за здравето. Здравословното състояние на населението е един от основните въпроси на устойчивото развитие, тъй като се отразява на качеството на живот и благополучието.

Поемане на отговорност за собственото и общественото здраве е приоритет на концепцията за социалната устойчивост в здравната сфера. Личността трябва да прави съзнателен избор за начина си на живот, за превенция и опазване на своето здраве. Стремежът към устойчивост трябва да се приеме като разумен избор за по-нататъшно обществено развитие. Необходимостта от повишаване на общата и здравната култура се налага като основен фактор за поемане на отговорност и реално инвестиране в дейности по профилактика и промоция на здраве във всички обществени и частни структури. Това се оказва гаранция към устойчиво подобряване на общественото здраве (Пейчева, 2018). Подобряването на здравословното състояние и увеличаването на очакваната продължителност на живота и на годините на живот в добро здраве води до по-продължителен и по-продуктивен трудов живот.

Грижата за подобряване на общественото здраве се превръща в устойчив процес посредством намаляване на рисковете за здравето чрез образование, изготвяне на политики и изследвания за превенция на болести и наранявания. Постигането на универсално здравно покритие и осигуряване на достъп до безопасно и ефективно лечение също е съществена част от този процес.

Чрез работата на Световната здравна организация се насърчават положителните промени в националните здравни политики. Борбата със различните болести е обща и наднационална цел, особено в условията на разгърналата се пандемия от COVID-19. Предизвикателствата, които тя поставя пред здравните системи в световен мащаб, доведоха до повишен интерес към темата за общественото здраве и социалната устойчивост.

Информацията за оценка приноса на общественото здраве към осъществяването на социално устойчиво развитие трябва да обхваща широк спектър от процеси, тъй като то е фактор и едновременно резултат от другите компоненти на устойчивото развитие. На национално ниво общественото здраве се оценява с показатели за характеризирани на очакваната продължителност на живота при раждане, равнището на смъртността поради хронични заболявания, равнището на хората с наднормено тегло, броя на лекарите, самооценката на здравния статус на населението. (Обществено здраве)

Заключение

Социалната устойчивост е едно от трите измерения на устойчивото развитие. В резултат на направеното изследване могат да се формулират следните изводи и обобщения:

- През последните десетилетия усилията на обществото за борбата с бедността и социалната изолация, за осигуряване добро здравеопаз-

ване и икономическо благополучие повишават обществената роля на социалната устойчивост и въздействието ѝ върху устойчивото развитие.

- Прегледът на научната литература и нормативните документи показва, че при дефиниране на същността на социалната устойчивост различията са преди всичко в обхвата на категорията. Авторът приема, че за нуждите на статистическото изследване и необходимостта от количествена оценка, социалната устойчивост може да се анализира в три аспекта – социално включване, демографски промени и обществено здраве.
- Между трите компонента на социалната устойчивост съществува взаимна връзка и обусловеност, което налага при статистическото им изследване да се осигурява многообхватна съпоставима информация, която да характеризира всички аспекти на тяхната оценка.

Използвани източници

Асефа, Г., & Фростел, Б. (2007). Социална устойчивост и социална приемливост при оценката на технологиите: Казус на енергийните технологии. *Технологии в обществото*, 28(1), стр. 63-78.

Великов, Й. (2015). *Устойчивото развитие - Път за по-добро обществено здраве и икономически просперитет*. София, София: Фондация „Зеленика“.

Демографски промени. (н.д.). Изтеглено на 15.9.2020 от Национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/SDI/ТЕМА%204%20-%20Annot_bg.pdf

Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г. (2013). Изтеглено на 30.5/2020 от <http://www.strategy.bg>

Обществено здраве. (н.д.). Изтеглено на 15.9.2020 от https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/SDI/ТЕМА%205%20-%20Annot_bg.pdf

Пейчева, К. (2018). *Морални аспекти на устойчиво развитие на здравеопазването*. София.

Пенчев, П., & Пенчева, Р. (2017). Устойчивото развитие – теоретични и практически измерения. От *Годишник/СА “Д. А. Ценов”, Том СХХ*. Свищов: АИ “Ценов”.

Социално включване. (н.д.). Изтеглено на 15.9.2020 от Национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/SDI/ТЕМА%203%20-%20Annot_bg.pdf

- Тужаров, Х. (2008). *Устойчиво развитие*. Изтеглено на 6.7.2020 от <http://tuj.asenevtsi.com/EFQM/EFQM03.htm>
- Устойчиво развитие*. (н.д.). Изтеглено на 20.8.2020 от Национален статистически институт: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/SDI/SDI-%20Annot_bg.pdf
- Agenda 21*. (1992, 6 3-14). Retrieved 25.05.2020, from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- Amartya, S. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Herrmann, M., Guzman, J. M., & Schensul, D, D. (2012). *Population matters for sustainable development*. New York: The United Nations Population Fund, UNFPA.
- Holdren, J. P. (1993). A brief history of “IPAT”. *The journal of population and sustainability*, 66.
- Jacobs, G., & Asokan, N. J. (1999). *Towards a comprehensive theory of social development*.
- Lehtonen, M. (2004). The environmental–social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. *Ecological economics*, 49(2), 199-214.
- Polèse, M., Stren, R. E., & Stren, R. E. (2000). *The social sustainability of cities: Diversity and the management of change*. University of Toronto Press.
- Reed, D. (1997). Structural Adjustment, the Environment and Sustainable Development. *Earthscan Publications*.
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. (1987, 8 4). Retrieved 30.9.2020, from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Skarp, S. U. (1972). Report of the United Nations Conference on the Human Environment., 48. Stockholm.
- Social Inclusion*. (н.д.). Retrieved 25.5.2020, from The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion>
- Sustainable development indicators*. (н.д.). Retrieved 25.5.2020, from Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables>
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. (2015). Retrieved 25.5.2020, from United Nations - General Assembly, Seventieth session: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

United Nations Conference on Environment and Development. (1992). Retrieved 26.5.2020, from <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/unced>.

Vallance, S., Perkins, H., & Dixon, J. (2011). What is social sustainability? Clarification of concepts. (стр. 342–348). *Geoforum*.

What-is-social-sustainability? (n.d.). Retrieved 26.5.2020, from Adec Innovations: <https://www.esg.adec-innovations.com>

Zagonari, F. (2020). Environmental sustainability is not worth pursuing unless it is achieved for ethical reasons. *Palgrave Commun*, 6(108). Retrieved 28.9.2020, from <https://doi.org/10.1057/s41599-020-0467-7>

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ

Том XIII, 2020

Книга 16

Том XIII, 2020 г.
Книга 16

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Стефан Симеонов – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – организационен секретар
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Петранка Мидова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

ISSN 1313-6542

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Владимир Христов Сиркаров

ЕВОЛЮЦИЯ НА ПАРИЧНИТЕ СИСТЕМИ И ИЗОСТАВЯНЕТО
НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ КАТО ФАКТОР ЗА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ 5

Юлиян Сашков Бенов

СРАВНИТЕЛНА КОНСОЛИДАЦИОННА АТРАКТИВНОСТ
НА БАНКОВИЯ СЕКТОР НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 25

Беатрис Венциславова Любенова

МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ
НА СТРЕС ТЕСТОВЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР 54

Светла Михайлова Боянова

ПРОБЛЕМИ НА ВЪТРЕШНИЯ БАНКОВ КОНТРОЛ В БЪЛГАРИЯ 75

Ралица Емилова Христова – Маринова

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРАКТИКИТЕ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ КАТО ФАКТОР ЗА ИЗГРАЖДАНЕ
НА МЕЖДУНАРОДНА БИЗНЕС МРЕЖА (ПО ПРИМЕРА
НА БЪЛГАРСКИ ФИЛИАЛИ В РУМЪНИЯ) 98

Николай Валериев Илиев

НАСОКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА
ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“
НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ 124

Жанета Емилова Ангелова

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ РАЗМЕРИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПРИ СТАРОСТ 145

Dimitar Georgiev Trichkov

CUSTOMER DEMOGRAPHIC SEGMENTATION BASED
ON TELECOM BEHAVIORAL DATA 167

Мариана Монева Дауо

МАКРОПРУДЕНЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА И МЕРКИТЕ, ИЗПОЛЗВАНИ
ОТ ДЪРЖАВИТЕ – ЧЛЕНКИ НА ЕС ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ИКОНОМИКИТЕ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19 187

Димитрина Любенова Проданова

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПОДХОДА “ЛИДЕР“ 211

Магдалена Славе Андоновска

ТРАДИЦИОННИ И ОНЛАЙН МЕДИИ И ОТНОШЕНИЕ
НА АУДИТОРИЯТА КЪМ ТЯХ 235

Статии

- Юлиан Христов Войнов**
ЕФЕКТИ ОТ ЗАМЯНАТА НА ПРОПОРЦИОНАЛНО
С ПРОГРЕСИВНО ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ 255
- Димитър Пламенов Попов**
ТЕХНОЛОГИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗАЦИ
НА ВЪТРЕШНИЯ ПАЗАР НА ДЪРЖАВНИ ДЪЛГОВИ ИНСТРУМЕНТИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 267
- Рая Бисерова Драгоева**
КРИЗИТЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР – СЪЩНОСТ,
ФАКТОРИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 281
- Русалин Антонов Русалинов**
ФИНАНСОВА СИГУРНОСТ: ФИРМЕНИ И БАНКОВИ ПРОЦЕДУР
И ПРАКТИКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ СРЕЩУ „ПРАНЕТО“ НА ПАРИ 301
- Марина Иванова Милинова**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ФИНАНСИРАНЕТО НА ФИНТЕХ
КОМПАНИИТЕ ЧРЕЗ АЛТЕРНАТИВНИ СПОСОБИ 313
- Кармен Димитров Вранчев**
ВЛИЯНИЕ И ЕФЕКТИ ОТ ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ
ИНВЕСТИЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ 328
- Вахан Ахаси Бохосян**
ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ
УПРАВЛЕНСКИ КАПИТАЛОВ МЕТОД 343
- Румяна Цветанова Витнъова**
ПОДОБРЯВАНЕ НА БИЗНЕС СРЕДАТА В СТРАНИТ
ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЧРЕЗ ИНТЕРВЕНЦИИ
ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ 355
- Муса Мустафа Сръкъов**
ФИНАНСОВО СТИМУЛИРАНЕ ЗА ИНОВАТИВНИ
ПОСТИЖЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ 371
- Симеон Венциславов Симеонов**
ВЛИЯНИЕ НА ФАКТОРИТЕ НА МИКРО- И МАКРОСРЕДАТА
ВЪРХУ КУЛИНАРНИЯ ТУРИЗЪМ 381
- Гент Арбнор Беголи**
УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО
НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 399

Боряна Великова Симеонова ВЪПРОСИ НА СИНТЕТИЧНОТО И АНАЛИТИЧНОТО ОТЧИТАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕТО НА ТЕКУЩИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ	412
Станислав Иванов Шишманов ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ НА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ КАТО ОБЕКТ НА ОТЧИТАНЕ В БНБ И ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ	426
Иванка Стефанова Янкова КОНЦЕПЦИЯТА ЗА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ В КОНТЕКСТА НА СТАТИСТИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	441
Ана Борисова Иванова ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ В Р БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ, ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ	455
Биляна Диянова Дамянова ЛИЗИНГОВИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ	476
Айтен Байрям Сабри ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	488
Борислав Бойчев Боев АЛТЕРНАТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛОЩАДКА „БЕЛЕНЕ“ ЧРЕЗ ИЗГРАЖДАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ	498
Елена Димитрова Ташкова ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ – ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР	513
Росен Костадинов Коцев ИЗПЪЛНЕНИЕ И ЕФЕКТИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ (2014 – 2020)	523
Иво Цветанов Балеvски ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС В ОБЛАСТ ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2013 ГОДИНА	535
Ивелина Маркова Йорданова КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ В ДЕСТИНАЦИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ	547
Иван Стефанов Иванов ИЗМЕНЕНИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ	563

Emre Zafer Güney WORKFORCE EFFICIENCY INCREASE FOR THE ONLINE SALES IN-STORE PICKING OPERATION	575
Александра Георгиева Ангелова ЕВРОПЕЙСКАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА В ПОДКРЕПА НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ	587
Пенчо Малинов Малинов КОНЦЕПТУАЛНО ЗНАЧЕНИЕ НА ИНОВАЦИЯТА И СПЕЦИФИКА НА ИНОВАЦИОННИТЕ СТРАТЕГИИ	599
Емил Христов Александров ФИНАНСОВИЯТ КОНТРОЛИНГ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА	615
Боян Димитров Вранчев УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	624

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIII – 2020, книга 16

Даден за печат на 31.08.2021 г., излязъл от печат 09.09.2021 г.
Поръчка № 18780; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А